

Juridikavdelningen
Stayesh Abdollahi

Rätt till barnår och bedömning av bosättningsvillkoret i förhållande till de bilaterala socialförsäkringsavtal som Sverige har ingått

Pensionsmyndighetens ställningstagande

Bosättningsvillkoret ska inte upprätthållas för en person som är utsänd till tredjeland om personen i övrigt bedöms ha rätt till barnår och anses omfattad av svensk lagstiftning enligt respektive socialförsäkringsavtals lagvalsregler.

Frågeställning

Frågan har uppkommit gällande rätten till barnår i förhållande till de bilaterala socialförsäkringsavtal som Sverige har ingått. Frågan är hur bosättningsvillkoret ska betraktas när rätten till barnår bedöms i de fall en person anses arbeta i Sverige men där arbetet utförs i ett tredjeland som Sverige har ett socialförsäkringsavtal med.

Bakgrund

Inkomstgrundad ålderspension är en arbetsbaserad förmån (6 kap. 6 § socialförsäkringsbalken - SFB). Pensionsgrundande belopp (PGB) för barnår regleras i 60 kap. 21-36 §§ SFB. Syftet med barnår är att kompensera enskilda för den inkomstförlust som uppstår under år med små barn. Det innebär att en person, utöver den pensionsrätt hen kan ha tjänat in på grund av förvärvsarbete, ska kunna tillgodoräknas pensionsrätt i form av pensionsgrundande belopp för barnår.¹ Pensionsgrundande belopp för barnår beräknas på ett sådant sätt att det för de flesta kommer att utgöra en utfyllnad och vara avhängig av den pensionsrätt som har tjänats in på förvärvsinkomster m.m. Om den försäkrade exempelvis inte har haft några pensionsgrundande inkomster i Sverige blir utfyllnaden från noll.²

För att en person ska få tillgodoräkna sig PGB för barnår uppställs i 60 kap. 30 § SFB ett antal rekvisit som ska vara uppfyllda. Ett av rekvisiten rör kravet på bosättning i Sverige för såväl förälder och barn (60 kap. 30 § 1 och 2 punkten SFB). I förarbetena till lagstiftningen om inkomstgrundad ålderspension förklaras att eftersom pensionsgrundande belopp för barnår finansieras med allmänna skattemedel så bör det så långt som möjligt undvikas att den som uppbär förvärvsinkomster *som inte är pensionsgrundande i Sverige* tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår i Sverige utan beaktande av sådana inkomster. För att begränsa att tillgodoräknande sker på ett icke önskvärt sätt uppställs även krav på bosättning i Sverige för hela intjänandeåret.³ Av förarbetsuttalandena framgår dock att begränsningen av rätten till barnår tar sikte på de personer som aldrig förvärvsarbetat i Sverige eller endast i liten omfattning. Detta återspeglas också i de bestämmelser i SFB där det uppställs krav på

¹ Prop 1997/98:151, s. 230.

² Ibid, s. 235.

³ Prop. 1997/98:151, s. 234f.

att en persons förvärvsinkomster och avgiftsbetalningar ska uppnå till ett visst belopp under en viss minsta tid för att person ska anses uppfylla förvärvsvillkoret.⁴

Sverige har ingått socialförsäkringsavtal med ett antal länder.⁵ Syftet med socialförsäkringsavtalen är att tillförsäkra personer som omfattas av avtalen rätt till sociala förmåner i den andra avtalsslutande staten om han eller hon är anställd eller bosatt där.⁶ Tillämpligheten av socialförsäkringsbalkens bestämmelser kan enligt 2 kap. 5 § SFB begränsas genom avtal om social trygghet som Sverige ingått med andra stater.⁷ Det innebär att avtalen har företräde framför svensk rätt.

Skälen för ställningstagandet

Omfattas rätten till barnår av socialförsäkringsavtalet

Frågan har uppkommit om det finns någon skillnad gällande rätten till barnår mellan de nya och/eller omförhandlade socialförsäkringsavtalen som avser inkomstgrundad pension och de äldre socialförsäkringsavtalen.

Rätten till barnår är inte avhängig av frågan huruvida avtalet är nytt/omförhandlat eller av äldre karaktär. Före 1999 gällde ATP-systemet för intjänande av pensioner. I ATP-systemet ingick inte barnår. Att de äldre avtalen utgår från detta pensionssystem innebär dock inte att barnår är exkluderat. I avtalen framgår att de ska tillämpas på folkpension (de äldre avtalen) respektive inkomstgrundad ålderspension (nyare/omförhandlade avtal) och på eventuell framtida lagstiftning som ändrar, kodifierar eller kompletterar den angivna lagstiftningen. De äldre avtalen gäller fortsättningsvis, trots det reformerade pensionssystemet, och tillämpas vid tillgodoräknande av pensionsgrundande inkomst, pensionspoäng eller vårdår.⁸

För att undvika att personer som före ikraftträdandet av pensionsreformen har tagit hand om barn ska drabbas negativt i pensionshänseende, ska enligt förarbetsuttalanden pensionsrätt för barnår kunna tillgodoräknas även för tid före ikraftträdandet av den nya lagstiftningen. Pensionsrätt för barnår ska därför – i likhet med vad som skall gälla i fråga om pensionsrätt på förvärvsinkomster m.m. – tillgodoräknas fr.o.m. år 1960 men inte för tid dessförinnan.⁹ Frågan är alltså inte om avtalet omfattar barnår utan om personen som omfattas av konventionen har rätt till barnår utifrån bestämmelserna om hur pensionsrätter för barnår tillgodoräknas.

Omfattas personen av svensk lagstiftning

Bosättningsvillkoret för barnår upprätthålls inte gentemot personer som är bosatta i ett annat EU/EES-land men som arbetar i Sverige. I de fallen kan en person vara

⁴ Prop. 1993/94:250, s. 84f, Prop. 1997/98:151, s. 230.

⁵ Sverige har i dagsläget ingått tredjelandsavtal med Bosnien-Hercegovina, Chile, Filippinerna, Indien, Israel, Japan, Kanada, Kap Verde, Marocko, Québec, Serbien, Sydkorea, Turkiet och USA.

⁶ Prop. 1997/98:151, s. 186.

⁷ Sverige har i dagsläget ingått tredjelandsavtal med Bosnien-Hercegovina, Chile, Filippinerna, Indien, Israel, Japan, Kanada, Kap Verde, Marocko, Québec, Serbien, Sydkorea, Turkiet och USA.

⁸ Prop. 1997/98:151, s. 190. 2 kap. 3 § lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken. Från och med den 1 januari 2003 finns inte förmånen folkpension.

⁹ Prop. 1997/98:151, s. 332.

berättigad till PGB för barnår även om hen eller barnet inte varit bosatt i Sverige. Det följer av artikel 11.1 i förordning 883/2004 och huvudprincipen om att man endast ska omfattas av lagstiftningen i ett land. På liknande sätt finns lagvalsbestämmelser i samtliga socialförsäkringsavtal. Lagvalsreglerna i avtalen anger vilket lands lagstiftning som ska tillämpas i en given situation. I huvudsak är det endast en av de avtalsslutande staterna som pekas ut som ansvarig. En person kan vara försäkrad utifrån bosättning eller utifrån arbete. Huvudregeln i flera av avtalen är att en person ska vara försäkrad i det land där hen utför sitt arbete utifrån tanken att det land som tar in skatt och avgifter även betalar ut eventuella förmåner. Även om huvudregeln i de allra flesta fall är att arbetslandet också är lika med var man är försäkrad finns det undantag vid bl.a. utsändning och för särskilda personkategorier.

Personer som sänds ut av sin arbetsgivare för att arbeta i den andra avtalsslutande staten omfattas i regel av utsändande stats lagstiftning enligt lagvalsregeln.¹⁰ Statligt anställda som sänds ut från Sverige till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning ska anses vara bosatt i Sverige under hela utsändningstiden om hen tidigare någon gång varit bosatt här i landet (5 kap. 4 § SFB). Gällande hur bosättning ska betraktas i andra fall än för statligt anställda är det endast i ett fåtal avtal som det finns bestämmelser som anger att utsända ska anses bosatta i Sverige under utsändningstiden (se t.ex. avtal med Kanada, Marocko, Turkiet, USA och Israel). I förarbetena till de omförhandlade avtalen med Kanada och USA framgår särskilt att det för tydlighets skull har förts in att en anställd som sänds ut från Sverige även ska anses som bosatt i Sverige under utsändningstiden. Detta för att tydliggöra att en utsänd person fortsätter att tjäna in rätt till garantipension och garantiersättningar i Sverige.¹¹ Att övriga avtal inte innehåller ett sådant förtydligande avseende hur bosättning ska betraktas vid utsändning kan inte tolkas som en intention att exkludera möjligheten till att få tillgodoräkna sig pensionsgrundande belopp för barnår i Sverige.

I de fall det inte finns någon explicit bestämmelse om hur bosättning ska betraktas är frågan vilket lands lagstiftning som pekas ut i avtalet (lagvalsregeln) och som personen anses omfattad av. Om en utsänd person anses försäkrad för arbete i Sverige enligt aktuellt socialförsäkringsavtal ska inte bosättningsvillkoret för barnår enligt SFB upprätthållas. Personen ska i de fallen anses vara försäkrad för barnår förutsatt att övriga villkor är uppfyllda. Motsatsvis gäller att för den tid som en person anses arbeta i det andra avtalsslutande landet och vara försäkrad där ska hen inte anses försäkrad för barnår i Sverige.

Detta rättsliga ställningstagande har beslutats av avdelningschef Lena Aronsson efter föredragning av jurist Stayesh Abdollahi. I den slutliga handläggningen har även enhetschef Martina Irving deltagit.

Beslutet har föregåtts av beredning med produktionsavdelningen.

¹⁰ Utsändningstidens längd varierar och anges särskilt i respektive avtal.

¹¹ Prop. 2001/02:106, s. 50, prop. 2004/05:16, s. 31.

Lena Aronsson

Stayesh Abdollahi